

دانشگاه تربیت معلم تهران

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته جغرافیا - برنامه ریزی شهری

موضوع:

بررسی سیر تحولات کالبدی بافت قدیم اردبیل

استاد راهنما:

دکتر چاوشی

استاد مشاور:

دکتر نظریان

نگارش:

اکبر سلیمانپور

زمستان ۸۱

چکیده: اکبر سلیمانپور (کالبد بافت قدیم شهر اردبیل)

طی فرآیند پیچیده سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در سده اخیر و نیز بی توجهی به مکانیزمهای کارساز در سیستمهای بین المللی، پتانسیلها و ظرفیتهای در تکنولوژی راهبردی و بدون در نظر گرفتن خصایص و ویژگیهای محلی و ناحیه ای و ... تأثیر شگرف و عمیقی بر ساختار فضائی - کالبدی بافتهای کهنه داشته به طوریکه بافت قدیمی شهر اردبیل با پیامدهایی همچون عدم تعادل در نظام کاربریها و سازگاری بین کارکردها و فضایی کالبدی، جابجائی طبقات اجتماعی، کمبود تجهیزات و تسهیلات و ضعف شبکه ارتباطی و ... و در نهایت باعث برهم خوردن و گسیختگی سازمان فضائی - کالبدی شده است.

فضاهای شهر با نبود اسلوب مدون جهت ارتقاء ارزشهای معماری و تنوع در استفاده از مصالح ناهماهنگ و نامانوس، آشفتگی بصری و سیمای شهری ناهمگون و نامتناسبی را بوجود آورده است.

مطالعات از بافت نشان از بالا بودن خدمات پشتیبانی و تجاری (بیش از ۵۰ درصد از کل شهر) مکانی برای تمرکز اداری - سیاسی، (بانکها، مراکز آموزشی و مذهبی و فرهنگها و خدمات حقوقی ...) در بافت مرکزی اردبیل می باشد بطوریکه بافت قدیمی را از لحاظ کارکردی، منحصر به فردی نموده است.

در این بین موانع هایی بر سر احیاء بافت دیده می شود که متعاقب آن نارسائیهای بر عملکرد این بافت نهاده است.

عدم وجود قوانین مصوب و جامع عدم انطباق آن بر واقعتهای عینی موجود (بطوریکه امروزه قوانین و مقررات شهر سازی در این منطقه از بالا به پائین و بصورت کلی و کلیشه ای، بدون در نظر گرفتن وضعیت و موقعیت محلی و جغرافیایی و باورهای فرهنگی - اجتماعی و تاریخی و نیز نادیده انگاشتن پتانسیلها و ظرفیتهای منطقه ای و ناحیه ای و ... صورت می گیرد بطوریکه انسجام و همزیستی ها را در کل شهر بالاخص در بافت قدیم را تحت شعاع قرار داده است.

با توسعه درونی بافت به علت بالا رفتن تراکم ساخت و ساز در طرح تفضیلی تغییرات عملکردی کالبدی در بافت مسکونی حادث گردیده است و باعث قطع روابط مرکزیت خاصی شده است.

امروزه سیاستها و برنامه های کلان دولتی در مدیریت شهری بایستی در راستای تاکید اصلی بر مشارکت مردم در اصلاحات اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی و همبستگی افقی و عمودی متمرکز گردد .

تا مشاهده بالندگی و توسعه تمام بعدی ساختاری و عملکردی شهر اردبیل در آتی گردیم.

فصل اول

۱	طرح تحقیق
۲	۱-۱- بیان مسئله
۳	۲-۱- اهداف تحقیق:
۴	۳-۱- فرضیات
۴	۴-۱- تعریف عملیاتی:
۶	۵-۱- محدوده مورد مطالعه و مقطع زمانی:
۷	۶-۱- روش تحقیق و مراحل انجام کار:
۸	۷-۱- موانع و مشکلات تحقیق:

فصل دوم

۹	مبانی تئوریکی
۱۰	۲-۱- شهر:
۱۰	۲-۱-۱- بخش مرکزی شهر:
۱۱	۲-۱-۲- بافت تاریخی
۱۱	۲-۱-۳- بافت قدیمی
۱۲	۲-۲- تعریف و مفاهیم
۱۲	۲-۲-۱- نوسازی
۱۲	۲-۲-۲- بهسازی
۱۳	۲-۲-۳- حفاظت
۱۳	۲-۲-۴- نو سازی شهرها
۱۳	۲-۲-۵- رشد شهری
۱۳	۲-۲-۶- کاربری زمین
۱۴	۲-۳- ویژگی های بخش مرکزی شهرها
۱۸	۲-۴- نگرش تئوریهای ساخت شهر به بخش مرکزی شهرها
۱۸	۲-۴-۱- نظریه ارنست برگس

- ۲-۴-۲- نظریه رابرت دیکنسون: (ساخت عمومی شهر) ۱۸
- ۲-۴-۳- نظریه موریس دی وی: ۱۹
- ۲-۴-۴- نظریه چنسی هریس و ادوارد اولمن (نظریه ساخت چند هسته ای): ۱۹
- ۲-۵-۲- نگرش طرح‌های توسعه شهری به بخش مرکزی شهرها ۲۰
- ۲-۶-۲- جایگاه مراکز شهری در مجموعه سیستم شهری ۲۳
- ۲-۷-۲- تحولات سازمان فضائی بخش مرکزی شهرها (جهان - ایران) ۲۵
- ۲-۷-۱- جهان ۲۵
- ۲-۷-۲- ایران ۲۷
- ۲-۷-۱-۲- دوران قبل از اسلام ۲۷
- ۲-۷-۲-۲- از ابتدای ظهور اسلام تا اواخر دوره قاجاریه ۲۸
- ۲-۷-۲-۳- از سال ۱۳۰۰ تا اوایل دهه ۵۰ ۲۹
- ۲-۷-۲-۴- از دهه ۵۰ تا کنون ۳۱

فصل سوم

- ۳۳ ساختار اقتصادی - اجتماعی
- ۳-۱-۱- مختصات جغرافیای، حدود، وسعت ۳۴
- ۳-۲- جمعیت و تحولات ۳۴
- ۳-۲-۱- بررسی جمعیت، تراکم جمعیت و روند آن در محدوده بافت قدیم ۳۶
- ۳-۲-۲- ترکیب جمعیت ۳۸
- ۳-۲-۳- ساختار سنی ۳۹
- ۳-۳- ویژگی‌های فرهنگی شهر اردبیل ۴۱
- ۳-۳-۱- نژاد و زبان ۴۱
- ۳-۳-۲- دین و مذهب ۴۴
- ۳-۳-۳- آداب و رسوم و سنن ۴۵
- ۳-۴- ساختار اقتصادی ۴۶
- ۳-۴-۱- کشاورزی ۴۶
- ۳-۴-۲- صنعت ۴۷
- ۳-۴-۳- خدمات ۴۸

فصل چهارم

- تحولات و ویژگیهای بافت قدیم اردبیل Bdp ۵۰
- ۴-۱- چگونگی شکل گیری منطقه تاریخی اردبیل و روند دگرگونیهای آن در دوره های مختلف ۵۱
- ۴-۱-۱- عوامل موثر در شکل گیری شهر ۵۱
- ۴-۱-۲- مراحل تاریخی شکل گیری و گسترش منطقه تاریخی (شهر قدیم اردبیل) ۵۳
- ۴-۱-۲-۱- ادربیل در دروه باستان ۵۳
- ۴-۱-۲-۲- اردبیل در دوره حکومتهای اسلامی ۵۴
- ۴-۱-۲-۳- اردبیل در دروه معاصر (روند رشد فیزیکی شهر) ۵۷
- ۴-۲- بررسی تغییرات عملکردی - کالبدی منطقه تاریخی اردبیل در دوره قدیم ۶۵
- ۴-۱-۲- ویژگیهای عناصر و فضاهای عملکردی - کالبدی منطقه تاریخی اردبیل در قدیم ۶۵
- ۴-۱-۱- شبکه ارتباطات ۶۵
- ۴-۱-۲- عناصر شهری - محله ای ۶۷
- ۴-۱-۲-۳- بافت مسکونی ۷۱
- ۴-۳- بررسی تغییرات عملکردی - کالبدی منطقه تاریخی اردبیل در دوره جدید ۷۴
- ۴-۱-۳- نحوه دگرگونی در شبکه ارتباطات ۷۴
- ۴-۲-۳- تغییرات عملکردی - کالبدی عناصر و فضاهای شهری ۷۸
- ۴-۳-۳- تغییرات عملکردی - کالبدی بافت مسکونی ۷۹
- ۴-۴- جایگاه بافت قدیم در شهر امروزی ۸۲
- ۴-۵- اثر تغییرات و تحولات در بافت قدیم ۸۲
- ۴-۶- عوامل موثر بر ترکیب معماری خانه های سنتی در اردبیل ۸۴
- ۴-۶-۱- آب و هوا ۸۴
- ۴-۶-۲- شرایط اجتماعی و مذهبی ۸۵
- ۴-۶-۳- عوامل فنی ۸۵
- ۴-۷- کاربری اراضی ۸۶
- ۴-۱-۷- توزیع کاربری اراضی ۹۰
- ۴-۱-۱-۷- کاربری مسکونی ۹۰
- ۴-۱-۲-۷- کاربری تجاری و خدماتی ۹۱
- ۴-۱-۳-۷- کاربری آموزشی ۹۱
- ۴-۱-۴-۷- کاربری پارک و فضای سبز ۹۲

- ۹۲ ۴-۷-۱-۵ - کاربری درمانی و بهداشتی
- ۹۲ ۴-۷-۱-۶ - کاربریهای مذهبی و فرهنگی
- ۹۳ ۴-۷-۱-۷ - کاربری ورزشی
- ۹۳ ۴-۷-۱-۸ - کاربری تولیدی (صنعتی)
- ۹۳ ۴-۷-۱-۹ - کاربری جهانگردی و پذیرایی
- ۹۳ ۴-۷-۱-۱۰ - کاربری بایر
- ۹۵ ۴-۷-۲ - کاربریهای موجود به تفکیک محلات
- ۹۵ ۴-۷-۲-۱ - محله ارمنستان
- ۹۶ ۴-۷-۲-۲ - محله اوچ دکان تابار
- ۹۷ ۴-۷-۲-۳ - محله شیخ صفی
- ۹۸ ۴-۷-۲-۴ - محله پیر عبدالملک
- ۱۰۵ ۴-۸ وضعیت ارزش زمین در محدوده بافت قدیم و مقایسه کلی آن با سایر نقاط شهر
- ۱۰۶ ۴-۹ - وضعیت مالکیت زمین در محدوده بافت قدیم
- ۱۰۷ ۴-۹-۱ - مالکیت خصوصی
- ۱۰۸ ۴-۹-۲ - مالکیت غیر خصوصی
- ۱۰۴-۱۰ - ارزیابی کیفیت بناها (تخریبی - مرمتی - سالم) قدمت ساختمانی، نوع مصالح و شیوه های ساختمانی
- ۱۱۰ ۴-۱۰-۱ - ارزیابی کیفیت ابنیه
- ۱۱۵ ۴-۱۰-۲ - نوع مصالح و شیوه های ساخت
- ۱۱۸ ۴-۱۰-۳ - قدمت ساختمانی
- ۱۲۱ ۴-۱۱-۱ - شبکه ارتباطی
- ۱۲۳ ۴-۱۱-۱-۱ - شبکه ارتباطی سواره
- ۱۲۵ ۴-۱۱-۲ - شبکه ارتباطی پیاده
- ۱۲۶ ۴-۱۱-۲ - سازمان فضاهای ارتباطی مسکونی
- ۱۲۷ ۴-۱۱-۳ - نحوه ارتباط محله ها با یکدیگر و با مرکز شهر
- ۱۲۹ ۴-۱۲ - میزان بهره وری از فضاها و بناهای عمومی و مسکونی بافت قدیم
- ۱۳۱ ۴-۱۲-۱ - بهره وری بافت از لحاظ اقتصادی
- ۱۳۲ ۴-۱۲-۲ - بهره وری بافت از لحاظ اجتماعی - فرهنگی
- ۱۳۴ ۴-۱۳ - عناصر اصلی بافت قدیم

فصل پنجم

نتیجه گیری و ارزیابی فرضیات.....	۱۳۶
منابع و مآخذ.....	۱۴۸

فهرست جداول و نمودار

عنوان	صفحه
جدول ۱- تراکم جمعیتی در محلات بافت قدیم شهر اردبیل-۱۳۶۵.....	۳۶
جدول ۲- تراکم جمعیتی بازسازی شده بافت قدیم شهر اردبیل ۱۳۶۵.....	۳۷
جدول ۳- نسبت جنسی خانوار استان و نقاط شهری و روستایی.....	۳۸
جدول ۴- جمعیت گروههای عمده سنی بر اساس سرشماری سال ۱۳۷۵.....	۴۰
جدول ۵- روند تغییرات تعداد شاغلین بخش صنعت استان بر حسب توزیع جغرافیایی.....	۴۸
جدول ۶- مساحت و شهرکهای دوره اخیر بعد از استان شدن ۸۰-۷۰.....	۶۱
جدول ۷- مقایسه ای دوره زمانی مساحت و جمعیت شهر اردبیل (۷۵-۱۳۳۵).....	۶۲
جدول ۸- مساحت و درصد رشد فیزیکی شهر در دوره های و مختلف توسعه (مساحت به هکتار).....	۶۳
جدول ۹- کاربری اراضی وضع موجود - محله ارمنستان.....	۹۶
جدول ۱۰- کاربری اراضی وضع موجود - محله اوچ دکان - تابار.....	۹۷
جدول ۱۱- کاربری اراضی وضع موجود - محله شیخ صفی.....	۹۸
جدول ۱۲- کاربری اراضی وضع موجود - محله پیر عبدالملک.....	۹۹
نمودار ۱- بررسی حداقل و حداکثر زمین در بافت قدیم.....	۱۰۲
نمودار ۲- تغییر قیمت زمین با فاصله گرفتن از مرکز شهر در قطاع دوم شهر، اردبیل سال ۱۳۷۰.....	۱۰۳
نمودار ۳- تغییر قیمت زمین با فاصله گرفتن از مرکز شهر در قطاع سوم شهر، اردبیل سال ۱۳۷۰.....	۱۰۴
جدول شماره ۱۳- کیفیت ها و تعاریف هر یک از بناها (نوساز، بادوام، نیمه بادوام، مرمتی، تخریبی).....	۱۱۱
جدول ۱۴- کیفیت بناها در بافت قدیم اردبیل.....	۱۱۲
جدول ۱۵- توزیع واحدهای مسکونی شهر اردبیل و مناطق شهری کشور بر اساس مصالح عمده بنا در سال ۱۳۶۵.....	۱۱۶

- جدول شماره ۱۶ - رابطه بین سطح تفکیک و نوع مصالح ۱۱۷
- جدول ۱۷ - میانگین نما و حداکثر عمر ساختمانهای مسکونی در بافت قدیم شهر اردبیل - سال ۱۳۷۴ ۱۱۸
- جدول ۱۸ - سال پایان ساختمان در بافت قدیم شهر اردبیل از سال ۱۳۴۵ - ۱۳۶۱ ۱۱۹

فهرست اشکال و نقشه ها

عنوان	صفحه
نقشه بافت قدیم اردبیل	۷
توسعه ادواری شهر اردبیل	۶۴
بناهای تاریخی ، بناهای واجد ارزش	۷۳
بررسی گسست های ایجاد شده در بافت قدیم	۷۷
نقشه توریستی شهر اردبیل و محدوده طراحی	۸۱
زمین مجاور پاساژ شهرداری در کوچه ارمنستان	۸۹
نقشه کاربردی وضع موجود	۱۰۰
قطاع ارزش زمین	۱۰۱
کیفیت ساختمانها در وضع موجود	۱۲۰
نمایی از خیابانها	۱۲۴

فصل اول

طرح تحقیق

۱-۱- بیان مسئله

طی فرآیند پیچیده سیاسی، اقتصادی، اجتماعی در سده اخیر، پیامد های متعدد و ناهمگونی برسکونتگاههای عمده انسانی منجمله شهر ها پدید آورد. بی توجهی به مکانیزمهای کارساز در سیستمهای بین المللی، پتانسیلها و ظرفیتهای در سیستمهای نوین، قالبی و کلیشه ای عمل کردن بدون توجه به خصایص و ویژگیهای محلی و ناحیه ای و... تاثیر شگرف و عمیقی بر ساختار فضائی - کالبدی این سکونتگاهها بر جای گذاشته است. عدم مطالعه همه جانبه و سیستمی توسط مجریان، که تنها سیاست و معیار طراحی های آنها مبتنی بر اراده سیاستمداران و کارتل های سرمایه داری جهان بوده، منجر به از هم پاشیده شدن ساختار فضائی - کالبدی شهر ها به ویژه بافت قدیم گردید، که این ساخت و ساز ها که طی ادوار پیشین در یک روند و چارچوب (جغرافیایی - تاریخی) استخوان بندی شده بود و بافت ارگانیک، موزون و متعادل به خود گرفته بود، دچار تحول شد.

تغییرات حاصله به ظهور مسائل ریشه دار و مهمی در بافت قدیم اکثر شهر ها شده که مهمترین آنها عبارتند از: بر هم خوردن و عدم تعادل در نظام کاربریها، عدم سازگاری بین کارکرد ها و فضای کالبدی، جابجائی طبقات اجتماعی، کمبود تجهیزات و تسهیلات و ضعف شبکه ارتباطی و... دگرگونیها گذشته تاکنون نیز ادامه داشته و باعث بوجود آمدن شکل دیگری از شهر شده است.

در این بین شهر اردبیل (به ویژه بافت قدیم) از عوارض و پیامد های یاد شده بدور نبوده و کم و بیش همانند اکثر شهر های دیگر دستخوش نابسامانیها و گسیختگی سازمان فضائی - کالبدی شده است. مشکلات عمده بافت قدیم را می توان بدین شرح توصیف نمود:

در سالهای اخیر بدلیل عدم توجه و مهجور ماندن بافتهای تاریخی و قدیمی، اینگونه مناطق با فرسودگی و تخریب همراه بوده و در نتیجه مشکلات متعددی را بوجود آورده که عبارتند از:

- فقدان تاسیسات و تجهیزات شهری مورد نیاز امروزی و الزامات زندگی جدید در بافت قدیم اردبیل.

– خروج ساکنان از بافت اولیه و جاگزینی اقشار فرودست اجتماعی بدلیل افت ارزش اقتصادی بافت مذکور و ارزان شدن زمین و ساختمان در آن.

– خروج سرمایه های بالقوه و بالفعل که می توانست در درون منطقه هزینه گردد، ولی بدلیل خروج ساکنان اصلی این سرمایه ها نیز خارج شده و در بخشهای جدید تر شهر بکار گرفته می شود

– تخریب کالبدی و ویرانی بافتهای قدیمی بدلیل خروج همان ساکنان.

نهایتاً "بافت قدیمی شهر از مشکلات عدیده ای برخوردار است که جا دارد با مطالعه همه جانبه و تفضیلی تا حدودی از مشکلات آن کاست.

۱-۲- اهداف تحقیق:

بررسی عناصر و ویژگی های کالبدی – فضائی بافت قدیمی در دوران قبل و بعد از اسلام به ویژه در قرن اخیر و مسائل و مشکلات حاصله از این تحولات را باز گو می کند. این بررسیهای علمی در جهت احیاء و بهسازی و ایجاد فضای مطلوب و متعادل زندگی موثر می باشد، از این جهت ارائه راهکارهای مناسب برای دستیابی به کارکرد های بهینه بافت موجود با تمام خصایص آن امکان پذیر است.

با توسعه برنامه های انجام گرفته، اهداف زیر را می توان بطور خلاصه به شرح زیر توصیف نمود:

(۱- اعتلای موقعیت فضاها و بناهای یادمانی و حفظ خاطره و هویت با تکیه بر ارزشهای جامعه و احیاء هویت تاریخی و ارزشمند کالبدی و ارتقاء نقش فرهنگی – اجتماعی بافت قدیم.

۲- ایجاد انگیزه برای ساماندهی فضاها بافت قدیم و ساخت و ساز در منطقه و بالا بردن ارزشهای اقتصادی و خدمات سرمایه ای.

۳- شناخت مجموعه توانهای موجود شهر و بهره وری شایسته از آنها در زمینه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حفظ محیط زیست است.

۴- استفاده از پتانسیل های قوی موجود شهری برای تبدیل مرکز تاریخی شهر به مرکز فرهنگی و گردشگری شهر، که در مقیاس ناحیه، کشور و بین الملل عمل نماید.

۵- تعیین موقعیت و میزان (مساحت) و کارکرد هر یک از کاربریهای اراضی در این محدوده و تعیین کمبودها احتمالی و دادن طرح جهت رفع این نقیصه ها.

۱-۳- فرضیات

جهت تکمیل اهداف تحقیق و نیز ارزیابی کلی و بررسی وضع موجود، پیش از تحقیق، لازم است فرضیاتی از استنباطهای صوری و کلی از وضعیت فعلی محدوده مورد نظر داشته باشیم.

احداث شبکه معابر جدید توسط طراحان و برنامه ریزان سده اخیر، مهمترین عوامل در تغییر و تحولات کالبدی بافت قدیم شهر می باشد.

✓ بدنبال فرضیه اول، کاربریها، فرم خاص قبلی را تا حدودی از دست داده و به تناسب، موقعیت (اقتصادی - اجتماعی و...) کاربریها تغییر ماهیت داده اند و شکل ها، قالب جدیدی به خود گرفته اند.

✓ علیرغم توسعه فیزیکی شهر، بیشتر کارکرد ها در بافت قدیم متمرکز بوده و ارزش زمین نیز نسبت به سایر نقاط شهر بالاتر می باشد.

✓ کمبود مراکز تفریحی و فضای سبز و پارکینگ و تاسیسات عمومی و رفاهی در این بافت به دلیل کمبود فضاهای باز می باشد.

۱-۴- تعریف عملیاتی:

- کاربری زمین شهری:

برنامه ریزی کاربری زمین شهری، یعنی ساماندهی مکانی و فضائی فعالیت ها و عملکرد های شهری براساس خواست ها و نیازهای جامعه شهری. برنامه ریزی کاربری شهری در عمل هسته اصلی برنامه ریزی شهری است و انواع استفاده از زمین را طبقه بندی و مکانیابی می کند.^۱

۱- سعیدنیا، احمد. جزوه درسی کاربری زمین شهری، ۱۳۷۶، ص ۳۷

- کالبد شهر:

کالبد پیکره بدون روان می باشد. کالبد وجهی ایستاست که بخش پویای آن پیکره است، کالبد های شهری عناصری در شکل خود متجدند، اما نیروی تحریک تعالی بخش در آنها حضور ندارد.^۱

- بافت شهر:

اول، بافت هر شهر نخست، دانه بندی فضای کالبدی شهر یعنی فضاهاى خالی و پر، و مقدار آنها را نسبت به یکدیگر و چگونگی رابطه و حد نزدیکی بین آنها را مشخص می کند. بافت هر شهری کمیتی پویا و در حال تغییر است که وضع کالبدی هر شهر و چگونگی شکل گیری آن را در طول زمان نمایان می سازد.

دوم، شبکه ارتباطات و نحوه دسترسی ها و خصوصیات کلی راهها و کوچه ها را آشکار مینماید و توسط آن می توان راههای اصلی و فرعی را تشخیص داد.

سوم، بافت هر شهر می تواند گویای چگونگی و نحوه توزیع فضایی فعالیتها باشد.

چهارم، بافت هر شهر نحوه شکل گیری و مراحل رشد و توسعه شهر در طی تاریخ را منعکس می کند.

- ساختار فضایی

- ساختار فضائی شهر و نظم و رابطه بین عناصر کالبدی و کاربریها را در مناطق مختلف شهری نشان می

دهد. این ساختار از برآیند نیروهای موثر طی زمان در فضا شکل می گیرد.^۲

- بهسازی:

- بهسازی عبارت از اصلاح وضع محله ها و ساختمانهای واقع در محله ها، براساس یک طرح جامع هماهنگ

به نحوی که حالت فرسودگی و رکود و رخوت در آنها از بین برود. بهسازی شامل انهدام و تجدید بنا و

^۱- مالکی، شهریار، حسین نیا، مقاله تحول و دگردیسی بافت مرکزی، ۱۳۷۶، ص ۷۷۳

^۲- بحرینی، حسین- فرآیند طراحی شهری، انتشارات دانشگاه تهران- ۱۳۷۷- ص ۱۳۱

تعمیرات اساسی و مدرن کردن آنها و منطبق ساختن با استاندارد های قابل قبول و ایجاد تاسیسات شهری می باشد

- - نو سازی:

عبارت است از احیاء و یا تجدید بنای محله های موجود، براساس یک طرح هماهنگ و کنترل شده همراه با پاکسازی زاغه ها و ساختمانهای نامتناسب و مزاح و ناهماهنگ^۱.

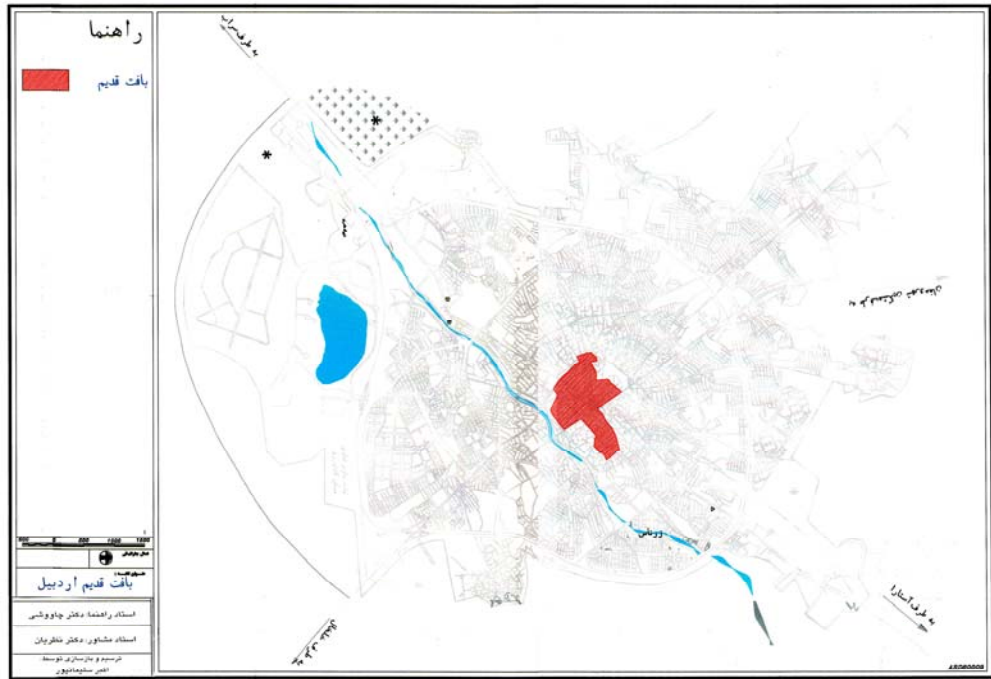
۱-۵- محدوده مورد مطالعه و مقطع زمانی:

تعیین دقیق محدوده بافت قدیم شهر اردبیل بدلیل تحولات عمده ای که در آن اتفاق افتاده و بعضی از نواحی از شکل قدیمی خود بکلی خارج شده است، کار ساده ای نیست و نمی توان مرز مشخصی را برای آن در نظر گرفت و نواحی خارج از این مرز را خارج از شمول خصوصیات بافت قدیم قلمداد نمود.

ولی آنچه که برای مطالعه امروزه می توان بطور اجمال و اغماض محدوده بافت قدیم نامید، محدوده های است که آثار و ابنیه های تاریخی مهمی در آن واقع شده و قدمت تاریخی آن به زمانهای دور بر می گردد. بطور کلی محلات قدیمی شهر که خوشه های عمده تشکیل دهنده بافت قدیم هستند. عمدتاً "در داخل محدوده تعیین شده قرار دارند. محلات ۶ گانه بافت قدیم شامل شیخ صفی، اوچ دکان، طوی، پیر عبدالملک، بازار و ارمنستان، تماماً" در داخل محدوده تعیین شده قرار دارند. علاوه بر اینها عناصر تاریخی شاخص شهر مانند مقبره شیخ صفی، بازار، جمعه مسجد نیز در درون محدوده بافت قدیمی قرار می گیرند.

مقطع زمانی مورد بررسی از زمان قبل از اسلام و بعد از اسلام و به ویژه در سده اخیر که با شهر سازی نوین همراه بوده و بعد از انقلاب اسلامی و وضع موجود شامل می شود و در کل تاثیرات کالبدی-فضائی و عملکردی را در شهر و بلاخص در بافت قدیم مورد تجزیه و تحلیل قرار داده شده است.

^۱- هاشمی، فضل اله - حقوق شهری و قوانین شهر سازی، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهر سازی و معماری ایران - ۱۳۷۱ - ص ۷۶

۱-۶- روش تحقیق و مراحل انجام کار:

با توجه به ماهیت تحقیق، مبانی اولیه و تئوریک تحقیق براساس منابع موجود تاریخی و تا حدودی توصیفی تدوین شده و برای بررسی دقیق تر وضع موجود و سده اخیر به اطلاعات آماری تحلیلی بیشتر تاکید شده است. مراحل تحقیق بیشتر بر مبنای منابع موجود در کتابخانه (کتاب، مجله، جزوات و...) و جمع آوری اطلاعات از سازمانها و ارگانهای ذیربط و کار میدانی بر روی زمین، تهیه جداول و نمودار و مخصوصاً نقشه و در نهایت تجزیه و تحلیل و استنباط و نتیجه گیری از اطلاعاتی که اخذ شده بود.

البته در این بین به رساله های کارشناسی ارشد در آرشیو هنرهای زیبا دانشگاه تهران، و نیز دانشگاه تربیت معلم و تربیت مدرس و... جهت و نیز برای گرد آوری منابع مرتبط به سازمانها و ارگانهای مهم چون سازمان مسکن و شهر سازی، سازمان مطالعات عمرانی شهری، استانداری (مدیریت شهر و روستا)، سازمان مدیریت و برنامه ریزی و شهر داری و... کسب اطلاعات مربوطه مراجعه شده است کار میدانی بر روی زمین شامل مشاهدات مکرر از ناحیه مورد مطالعه، انجام مصاحبه با افراد در مورد محلات قدیمی شهر، مصاحبه و مشاوره با مهندسين مشاور و دیگر کارشناسانی که در سازمانها (منجمله سازمان مسکن و شهر سازی و مدیریت و برنامه ریزی)، و دیگر صاحب نظرانی که به نحوی بر روی بافت قدیم مطالعاتی داشتند، استفاده شده است.

با توجه به اهمیت نقشه که پایه و اساس و ابزار کار هر محقق و برنامه ریزی می باشد از نقشه ها تفکیکی شهر داری با مقیاس $\frac{1}{20000}$ و $\frac{1}{5000}$ و نیز نقشه های توپوگرافی $\frac{1}{5000}$ و $\frac{1}{10000}$ و نیز از نرم افزارهای GIS جهت ترسیم نقشه های سه بعدی استان (که در آن مرز اداری، سیاسی، هیدروگرافی، توپوگرافی و ناهمواریها و...) مشهود است استفاده به عمل آمده و از تصاویر تاریخی که توسط جهانگردان ترسیم شده و نقشه های متعدد دیگری در تحقیق بهره برده شده است.

۱-۷- موانع و مشکلات تحقیق:

عدم وجود آمار به روز و منسجم و نیز تاریخ روشن و مکفی^۱ یکی از موانع عمده بر سر راه تحقیق بوده، آمارهای موجود بیشتر مربوط به دوره های ۱۳۶۵ می شود، اطلاعات آماری به ویژه در زمینه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و کاربریها کمتر دیده می شود. اطلاعات آماری قبل از انقلاب نیز ناقص و محدود بوده و بیشتر اطلاعات توصیفی می باشد.

عدم همکاری ارگانها و سازمانهای ذیربط در این مورد نیز یکی از موانع عمده بر سر جمع آوری اطلاعات و آماری مفید و جدید بوده است که خود مانع عمده ای در تهیه نقشه های جانبی است.

^۱ - هر چند که در کتابهای تاریخی گوناگون از تاریخ اردبیل مطالبی بیان شده ولی متأسفانه بسیار کوتاه و نارسا است.

فصل دوم

مبانی تئوریکي

۱-۲- شهر:

شهر مجموعه ای از ترکیب عوامل طبیعی اجتماعی و محیطهای ساخته شده توسط انسان است که در آن جمعیت ساکن متمرکز شده است. جمعیت این مجموعه به صورت منظمی در آمده و آداب و رسوم را برای خود ابداع کرده است.

علاوه بر آن این جمعیت به صورت مختلف پراکنده شده است ولی از نظر تولید انرژی و غذا معمولاً وابستگی شدیدی به مجموعه های مشابه با طبیعت یا مجموعه های روستایی دارد.^۱

۲-۱-۱- بخش مرکزی شهر:

مرکز یک شهر امروزی نمایان کننده شکل‌های خاصی از مصرف زمین می باشد و دارای عملکردهای مشخصی است که آن را معروفترین منطقه داخل شهر می نامند.

مرکز شهر نه تنها توجه بیشتری را در میان دانشمندان که عملکرد مناطق شهری را مطالعه کرده اند به خود جلب کرده است بلکه ناحیه ای است که هم مسافری موقتی و هم ساکنین دائمی با آن آشنا هستند.

شاید بخاطر این توجه گوناگون به مرکز شهر یک سلسله از اصطلاحات مختلف در مورد آن بکار رفته که همه آنان عیناً دارای معنی مشابهی نمی باشند. برای مثال اصطلاحاً "مرکز شهر به صورت قلب شهر شناخته می شود. قلب شهر معمولاً برای بخشی از مرکز شهر بکار می رود که بوسیله تسهیلات تفریحی و بزرگترین فروشگاهها اشغال شده است.

^۱ - شیعه ، اسماعیل -مقدمه ای بر مبانی برنامه ریزی شهری - انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران - سال ۱۳۷۶ -ص ۴